

І. БАХМУТСЬКИЙ КРАЙ З НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО КІНЦЯ ХІХ СТ.

ББК 63.3 (4 Укр)

Докашенко Г. П.

РЕГІОНАЛЬНА ІСТОРІЯ ЯК СКЛАДОВА САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ

В історії незалежної України ідея децентралізації ніколи не набувала такого важливого економічного, політологічного та й культурного значення, як сьогодні. Назвати цю ідею для нашої країни новою – достатньо важко, адже ще в часи визвольних змагань 1917–1921 років один із головних діячів цього періоду М. С. Грушевський вже визначав серед головних проблем державного будівництва питання децентралізації та ролі місцевої громади: «Українці... хочуть, щоб головний парламент республіки і уряд її завідували тільки справами, які не можна роздавати на місця. Небагато таких справ – як одведення війни чи миру, складання трактатів з іншими державами, завідування військом усієї республіки, установлення однакових грошей, міри та ваги, і інші такі справи. А все інше, щоб порядкували у себе в краю виборні думи чи сейми та виборні міністерства, які вибере собі людність: щоб становили закони для свого краю, накладали податки і розпоряджалися ними і всіма прибутками свого краю, всіма землями і багатствами його, наділяючи скільки треба на потреби республіки» [1]. На наш погляд, набувши сучасного мовного забарвлення, наведена цитата звучить більше ніж актуально для сучасної України.

Проблема децентралізації вирішується в декількох вимірах, перш за все, в політологічному, але для нас найважливішим стає історичний аспект, а точніше, місце і роль регіональної історії у становленні місцевої громади, у навчально-виховному процесі, в інформаційному просторі тощо.

Регіональна історія виступає сьогодні як частина узагальненого наукового напрямку, який отримав назву регіоналістика, в межах якого вивчається географічна, культурологічна, мовна, етнополітична та інші характеристики регіонів. Про важливість вивчення регіональної історії свідчить і факт створення у травні 2012 року спеціального відділу історичної регіоналістики при Інституті історії України Національної Академії наук, з ініціативи якого з 2014 року започатковано нову серію наукових досліджень «Студії з регіональної історії». Основними напрямками наукової діяльності відділу є:

- осмислення регіональної специфіки у просторовому вимірі;
- ретроспективне дослідження територіальної структури та прогнозування оптимальної моделі регіональної організації;
- з'ясування ролі регіональних чинників у житті українського суспільства на різних історичних етапах;
- пошук сучасних стратегій дослідження соціокультурних та геополітичних аспектів вітчизняної локальної історії, історичної урбаністики та історії погранич [2].

Аналізуючи зазначені напрямки, на нашу думку, їх слід визначити як основні завдання для науковців, краєзнавців, а для нашого регіону особливої актуальності набуває завдання вивчення історії погранич, бо саме в такому пограниччі й знаходиться територія Донецької області. Вивчення історії східноукраїнського пограниччя надасть можливість визначити особливості ситуації, що склалася в останні роки, виробити виважену стратегію й тактику державної політики в цьому регіоні і, нарешті, винести певні уроки з подій 2014–2017 років, що відбуваються на території Донбасу. Фаховий підхід до окресленої проблеми засвідчує, що недостатньо лише виголосити фразу «Донбас – це Україна» й написати її на білбордах (хоча робота в інформаційному просторі, безумовно, є дуже важливою).

У роботі з вивчення локальної (регіональної) історії краю основою стають дослідження як загальнотеоретичного, так і прикладного (у плані вивчення окремих локацій) характеру, які вже опубліковані в Україні та за кордоном. Першу групу складають роботи вітчизняних та зарубіжних фахівців [3], перш за все, останні праці очільниці вищезазначеного відділу історичної регіоналістики Я. В. Верменич [4]; до другої – можна віднести дослідження різних регіонів (включаючи «проблемні» Крим і Донбас) України в аспекті співвідношення загального й особливого в їхній історії (наводимо роботи тільки останніх років) [5].

Узагальнюючи положення з наведених вище наукових розвідок, вважаємо за необхідне визначити основні напрямки, принципи та методи дослідження регіональної історії для нашого регіону, які можуть слугувати підґрунтям для всіх дослідників з метою створення всебічної картини соціально-економічного, політичного, культурного розвитку Донеччини на основі точного добору специфічних деталей, з'ясування особливого для регіону в загальноукраїнському вимірі. Ми пропонуємо, використовуючи принцип біогеодетермінізму, зосередитись на історії заселення і освоєння регіону, формування в його межах певного типу культури і регіональної ідентичності. На нашу думку, характеристика ідентичності може мати декілька вимірів – ідентичність національна (сьогодні саме ця проблема є провідною для нашого регіону), ідентичність фахова, ідентичність релігійна. На обговорення наукової спільноти ми виносимо пропозицію про розгляд ідентичності просторової, адже в повсякденному житті людина частіше усвідомлює себе як мешканця певного регіону, навіть інколи протиставляючи цей регіональний вимір загальнодержавному. Саме таку позицію зайняли деякі наші колеги, які працюють в закладах середньої та вищої школи на непідконтрольній території.

Аналізуючи процес заселення і освоєння регіону, пропонуємо прийняти людський вимір історичної реальності, «залюднити» історію, тобто максимально персоналізувати історичне знання. В центрі наших досліджень буде людина, конкретна, звичайна людина, її повсякденне життя, її уподобання та потреби, її регіональна ментальність. Було б зовсім неправильним, якщо б ми заявили про наявність однієї загальної української ідентичності. Авторка згодна з думкою Я. В. Верменич, що завдання істориків сьогодні полягає в підготовці історії регіональних ментальностей, тим більше, що в історії України локально-територіальні зв'язки виявлялися міцнішими, ніж національно-державні [6].

З метою підготовки ґрунтовних робіт з регіональної історії пропонуємо звернути увагу на наступні методи, серед яких є і спеціально-історичні: (статистичний аналіз, етнографічний опис, історико-порівняльний, історико-генетичний, метод генералізації, який націлений на відбір найбільш істотного і специфічного саме для цього регіону, та ін.), і методи суміжних наук: соціальної психології, політичної антропології, культурології. В джерелознавстві на нові підходи й нові оцінки заслуговують джерела особистого походження та усна історія.

Узагальнюючи зазначене вище, пропонуємо перелік деяких кроків – відповідей на ті виклики, що поставило перед нами сучасне розуміння регіональної історії:

- введення в освітню програму теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти першого освітнього рівня (бакалавр) зі спеціальності «Історія» інтегрованого курсу «Історична регіоналістика» й заміна ним існуючих сьогодні курсів «Історичне краєзнавство» та «Історія рідного краю»;
- введення в освітню програму теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня зі спеціальності 032 «Історія та археологія» навчальної дисципліни «Регіональна історія як складова самоідентифікації»;
- видання навчального посібника «Донеччина: люди, духовність, природа» [7];
- упорядкування збірника документів «Трудові ресурси Донбасу: 1943–1990 роки» [8];
- систематизація наявних спогадів, запис нових і створення на основі усної історії об'єктивної і всебічної картини історичного минулого (наприклад, у цьому ракурсі підготовлено роботи «И каждый из них – память», «Заповідаємо вам пам'ять», у підготовці яких активну участь взяли працівники краєзнавчого музею [9]);
- активізація роботи над кафедральною науковою темою «Історико-культурні пам'ятки української провінції: пошуковий та дослідницький аспекти» і початок видання навчальних посібників зазначеної серії за історико-географічним принципом;
- підготовка до друку третьої частини видання «Історія Горлівки в документах і матеріалах», перші дві вже видані частини подають документи від кінця XVIII ст. до 1985 р. [10];
- нарешті, започаткування регіональних видань аналогічно нашому й активне проведення краєзнавчих конференцій.

РЕЗЮМЕ

Пропонована наукова розвідка носить проблемний характер. На основі сучасного бачення поняття «регіональна історія» здійснено спробу визначити основні напрямки вивчення історії Донецького регіону. Надано характеристику основних методів історичного дослідження, визначено значення історичних джерел особистого походження та усної історії, запропоновано конкретні кроки створення історії регіональної ментальності в контексті загальноукраїнської історії.

Ключові слова: регіональна історія, ідентичність, ментальність, мікроісторія, методи, джерела історичного дослідження.

SUMMARY

The present research has a problematic character. In the article an attempt is made to determine the main directions of historical studies of Donetsk region on the basis of a modern concept of “regional history”. The author has given the description of the main methods of historical research, identified the value of historical sources of personal origin and oral history, and offered specific steps to create the history of the regional mentality in the context of Ukrainian history.

Keyword: regional history, identity, mentality, microhistory, methods, sources of historical research.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. Зб. статей / М. Грушевський. – К., 1991. – С. 118.
2. Електронне джерело. – Режим доступу: http://history.org.ua/uk/structure/v_rpu.
Дата 20.02.2017
3. Amato J. A. Rethinking Home: A Case of Writing Local History. – Berkeley, 2002. – 120 p. (англ.); Domanska E. Mikrohistorie (Spotkania w miedzywsiatach). – Poznan, 1999. – 210 s. (пол.); Горизонты локальной истории Восточной Европы в XIX–XX веках / Сб. ст. – Челябинск, 2003. – 403 с. та ін.
4. Верменич Я. Адміністративно-територіальний устрій України: еволюція, сучасний стан, проблеми реформування / Ярослава Верменич. У двох частинах. – К. : Інститут історії, 2009. – Ч. I. – 364 с.; Ч. II. – 370 с.; Локальна історія як науковий напрям: традиції й інновації. – К. : Інститут історії, 2012. – 284 с.; Історична регіоналістика: навч. посібник. – К. : Інститут історії, 2014. – 412 с. та ін.
5. Верменич Я. В. Південна Україна: взаємовпливи держав та культур на цивілізаційному пограниччі. Аналітична записка / Ярослава Верменич. – К. : Інститут історії України, 2015. – 81 с.; Історія Криму в запитаннях та відповідях. – К. : Наукова думка, 2015. – 527 с.; Крим в умовах суспільно-політичних трансформацій (1940–2015): Збірник документів та матеріалів / Ред. кол.: В. А. Смолій (голова), Г. В. Боряк (заст. голови), В. М. Бірчак, Я. В. Верменич, В. М. Вятрович та ін. – К. : Інститут історії України НАН України, 2016. – 1092 с.; Кульчицький С., Якубова Л. Донеччина і Луганщина у XVII–XXI ст.: історичні фактори й політичні технології формування особливого та загального у регіональному просторі / Відп. ред.: В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. – К. : Інститут історії України, 2015. – 813 с.; Лицарі Дикого Поля. Плугом і мушкетом: Український шлях до Чорного моря / Авт. кол.: О. Бачинська, Т. Вінцовський, В. Грибовський та ін.; Упоряд. К. Галушко. – Х., 2016. – 352 с.; По той бік Дніпра: вплив контраверсійних образів «іншого українця» на формування ментальних кордонів : Науковий збірник / За заг. ред. М. О. Фролова. – Запоріжжя : Інтер-М, 2015. – 362 с.;

- Смолій В., Якубова Л. Донеччина і Луганщина: місце в модерному українському національному проекті. Аналітична доповідь / Відп. ред. В. Смолій. – К.: Інститут історії України, 2015. – 62 с.; Чорноморська минувшина. Записки Відділу історії козацтва на Півдні України: Збірник наукових праць / Ред. кол.: Смолій В. А. (гол. кол.), Бачинська О. А. (відп. ред.). – Одеса: Бондаренко М. О., 2015. – 118 с. та ін.
6. Див. Верменич Я. Локальна історія як науковий напрям. – С. 13, 163–164.
 7. Докашенко В. М., Докашенко Г. П. Донеччина: люди, духовність, природа: навчальний посібник з курсу «Історія рідного краю» / Віктор Докашенко, Галина Докашенко. – Горлівка: ГІМ ДДПУ, 2012. – 206 с. (надано гриф МОН, лист 1/11- 20842 від 31.12.13).
 8. Трудові ресурси Донбасу: 1943–1990 роки: збірник документів / колектив упорядників Абакелія Ю. І., Докашенко В. М., Докашенко Г. П. – кер. кол., Концур В. В. – Горлівка, ГІМ ДВНЗ «ДДПУ», 2013. – 374 с.
 9. ...И каждый из них память. Воспоминания бывших оstarбайтеров / Составители: Сикварова С. Н., Радченко Е. А., Жукова Н. А. – Артемовск, 2011. – 124 с.; Заповідаємо вам пам'ять: місто Артемівськ і Артемівський район в роки нацистської окупації (1941–1943): науково-документальне видання / Укладачі С. М. Сикварова, І. А. Корнацький. – Донецьк: Світ книги, 2013. – 448 с.
 10. Історія Горлівки в документах і матеріалах. Частина перша/ Упорядники Сусликов В. Є., Шевлякова Т. Ю., Маслова Л. В. та ін. [відповід. редактор Савенко Н. О.]. – Горлівка: Поліпрес, 2008. – 291 с.; Історія Горлівки в документах і матеріалах. Частина друга/ Упорядники Шевлякова Т. Ю., Арусланова Н. В. Прохорова Л. Б. та ін. [відповід. редактор Савенко Н. О.]. – Донецьк: Донбас, 2009. – 324 с.

ББК 63.3 (4 Укр)

Безмен М. Г.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОСЕЛЕННЯ ЗРУБНОЇ КУЛЬТУРИ В УРОЧИЩІ «УСОВЕ ОЗЕРО» НА ТЕРИТОРІЇ СУЧАСНОГО СЕЛИЩА ЯМПІЛЬ (ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ)

Кожному з нас потрібно знати історію свого народу, його культуру й традиції, а також мати уявлення про культуру всіх народів, які проживали на території нашої сучасної Батьківщини. Знаючи своє минуле, людина розуміє, яке місце вона займає в історії поколінь, та усвідомлює сенс власного існування.

Наша земля зберігає у собі дуже багато археологічних пам'яток. Вона – головне джерело, в якому зберігаються й донині пам'ятки сивої давнини: поховання предків, знаряддя праці й побуту, зброя, залишки житла. Вони й дозволяють визначити і дослідити вік знахідок, пов'язати їх з тими чи іншими історичними подіями.